

BYGGNADS VÅRDS FÖRENINGEN

2026-06-11

Till Samhällsbyggnadsförvaltningen, Gnesta kommun

gnesta.kommun@gnesta.se

Kopia: sodermanland@lansstyrelsen.se

*Yttrande över granskningsförslag till detaljplan för Gnesta 36:11 m.fl.
fastigheter, Centrumkvarteret i Gnesta i Gnesta kommun, Södermanlands län.
Dnr: PLAN.2021.11*

Svenska byggnadsvårdsföreningen, SBF, har tagit del av planförslaget, utställt för granskning till 2026-06-12. Utifrån föreningens verksamhetsområde anføres följande:

Sammanfattning

Föreslaget rivningsförbud av Guldsmedshuset välkomnas, liksom föreslagen utformning av ny livsmedelsbutik på godsmagasinstomten. I övrigt avstyrker SBF planförslaget, av nedan uppräknade skäl.

- Planförslaget medför risk för påtaglig skada på flera uttryck för riksintresset Gnesta [D44].
- Planerade rivningar kommer att försvåra förståelsen och den historiska läsbarheten av stationssamhällets utveckling.
- Den uppdaterade kulturmiljöanalysen och konsekvensbeskrivningen från WSP, daterad 2026-04-17, visar att tidigare framförd kritik i huvudsak kvarstår. Bland annat konstaterar WSP att planförslaget, trots sänkta byggnadsvolymer, fortfarande innebär en skalförskjutning i delar av centrumkvarteret.
- Den föreslagna nybebyggelsen innebär fortfarande en alltför hög exploateringsgrad och en skalförskjutning som inte är förenlig med Gnestas småskaliga stadsmiljö och riksintressets värdebärande uttryck.
- Planförslaget strider därmed mot plan- och bygglagens krav på hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan (2 kap. 6 § PBL) samt mot förvanskningsförbudet (8 kap. 13 § PBL).
- Rivningar bör så långt möjligt undvikas eftersom de innebär betydande klimatpåverkan och resursslöseri.
- Planförslaget bör arbetas om, med tydligare utgångspunkt i kulturmiljöanalysens rekommendationer, med lägre exploateringsgrad, bättre anpassning till den befintliga småstadsskalan och med inriktningen att bevara och återbruka befintliga byggnader och miljöer.

Rivningar och påverkan på kulturmiljön

SBF noterar med tillfredsställelse att Guldsmedshuset nu föreslås få rivningsförbud. Detta är en nödvändig och självklar åtgärd mot bakgrund av byggnadens kulturhistoriska betydelse och dess roll som stödjande uttryck för riksintresset. Rivningsförbudet till trots kvarstår faktum att planförslaget som helhet fortfarande innebär en kraftig omvandling av den historiska miljön.

Planförslaget medger rivning av två nyckelbyggnader i centrum:

- *Biblioteksbyggnaden* (ursprungligen ICA från 1968) speglar efterkrigstidens kommersiella arkitektur och modernismens centrumbildning. Att den forna butiken blivit bibliotek är ett bra exempel på återanvändning.
- *Posthuset*, också från 1968, rymmer ett ovanligt utförande med etagelägenheter, i en betong-brutalistisk formgivning. Trots delvis förfall besitter huset arkitektoniskt och tidsdokumentärt värde.

Efter godsmagasinet rivning år 2024 är det nedslående att planförslaget som presenteras medför ytterligare förlust av kulturhistoriskt betydelsefull bebyggelse inom riksintresset. Samtliga byggnader som berörs av rivning utgör delar av ett sammanhang som berättar om Gnestas utveckling från järnvägssamhälle till modern småstad. En fortsatt utarmning av dessa årsringar riskerar att försvaga riksintressets upplevelsevärden och den historiska kontinuiteten i centrum.

Rivningar och hållbar utveckling

Utöver kulturmiljöaspekter innebär rivningarna betydande klimatpåverkan. Att riva fullt användbara byggnader med fortsatt teknisk livslängd innebär ett omfattande resursslöseri och stora utsläpp av växthusgaser.

Bygg- och fastighetssektorn står för en betydande del av Sveriges klimatpåverkan. Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att detaljplanen fortfarande saknar redovisning av livscykelanalyser eller klimatkonsekvenser av rivningarna.

Att bevara, återbruka och anpassa befintliga byggnader måste vara en grundläggande utgångspunkt i hållbar samhällsplanering, särskilt inom kulturhistoriskt känsliga miljöer.

Ny bebyggelse och påverkan på kulturmiljön

Ett positivt nytillskott är livsmedelsbutiken som föreslås på den avrivna godsmagasinstomten. Byggnadsutformningen anknyter till grannhusen och godsmagasinet som fanns där förut. Att en befintlig pumpstation byggs ihop med tillkommande huskropp är också tilltalande. En önskvärd precisering vore att husets panelfasad ska målas med Faluröd slamfärg.

Efter samrådet har planförslaget justerats, genom att fem av centrumkvarterets utritade nybyggnadsvolymer har sänkts ett våningsplan. Förändringen är ett steg i rätt riktning, men granskningsförslaget medför fortfarande en betydande skalförskjutning i centrumkvarteret.

Den nya bebyggelsen tillåts uppföras i tre till fyra våningar samt med inredd vind. Volymerna och kvartersstrukturen framstår fortfarande som alltför storskaliga i förhållande till Gnestas småskaliga stationssamhälleskaraktär. Dessutom presenterar planillustrationerna huskroppar med ett enhetligt, massivt formspråk, som är främmande för området.

SBF delar här kritik som framförts av såväl länsstyrelsen som Sörmlands museum, vilka bedömt att planförslaget riskerar att skada riksintresset och att byggnadshöjderna behöver sänkas ytterligare.

Kulturmiljöanalysen för Gnesta tätort framhåller uttryckligen att riksintressets värden är kopplade till den småskaliga och oregelbundna bebyggelsestrukturen samt till den

stadsmässiga fronten mot järnvägen. Analysen anger också att ny bebyggelse i särskilt känsliga miljöer ska underordna sig den befintliga bebyggelsens skala och karaktär.

En förnyad konsekvensbeskrivning från WSP, daterad 2026-04-17, bekräftar i huvudsak denna kritik. I analysen konstateras att den föreslagna bebyggelsen riskerar att innebära en skalförskjutning eftersom den inte är tillräckligt anpassad till det historiska stadsrummet.

I rapporten återges även slutsatserna från den tidigare konsekvensbeskrivningen från 2024, där WSP bedömde att planförslaget inte fullt ut inordnade sig i den befintliga bebyggelsemiljöns skala och karaktär samt riskerade att leda till en skalförskjutning i den historiska stadsmiljön. WSP konstaterar också att planförslaget innebär negativ påverkan på kulturhistoriska värden samt att riksintresset utsätts för visuell påverkan.

SBF menar att granskningsförslaget inte uppfyller de grundläggande principer om varsam utveckling och anpassning till befintlig skala som återkommer i de kulturmiljöunderlag kommunen själv beställt.

Övrigt

I anslutning till detaljplaneförslaget presenteras utvecklingsmöjligheter för angränsande områden. Här uppmärksammas särskilt en föreslagen omgestaltning av Stora torget - Stationsparken. Ett skissförslag från Pontarius och en animerad film KOD arkitekter visar att omgestaltningen skulle bli hårdhänt, genom att dagens kalkstensatta springbrunn, grusgångar, perennrabatter och spaljehäck tas bort. Istället anläggs hårdgjorda ytor, för GC-väg, torgplatser och en utomhusscen.

På så vis raderas en gammal samlingsplats, som vunnit allmänt uppskattning. Att de flesta vill ha kvar den befintliga parkmiljön framgår av en medborgardialog som hölls i maj-juni 2025. Istället för att värna ett grönt kulturarv finns risken att Stora Torget omvandlas till en stenöken, där få uppehåller sig.

Slutord

SBF konstaterar att granskningsförslaget saknar redovisning av seriöst prövade alternativ, där befintliga byggnader integreras och utvecklas istället för att rivas. Det framstår som särskilt anmärkningsvärt, eftersom flera av de aktuella byggnaderna bedömts ha kulturhistoriska och miljöskapande värden i tidigare utredningar.

Inte heller har kulturmiljöanalysens rekommendationer om varsam utveckling och anpassning till befintlig skala fått tillräckligt genomslag i planförslaget.

För övrigt bör Gnesta kommun bättre tillvarata befintliga platsbildningar och offentliga miljöer. Stora torgets damm, planteringar och grusgångar utgör viktiga identitetsskapande inslag, som bör bevaras och utvecklas varsamt.

För Svenska byggnadsvårdsföreningen, dag som ovan.

Ulrika Lindh
Styrelseordförande

Hannes Granberg
Länsombud i Södermanlands län